

AZ ÉSZAKNYUGAT-DUNÁNTÚL HUMÁN ERŐFORRÁSAI

(Human Resources of Northwest Transdanubia)

CSAPÓ TAMÁS

A hagyományos regionális politikák alapvetően a neoklasszikus növekedési elméletek alapján fogalmazódtak meg, s mint ilyenek, felülről jövő fejlesztéseknek tekinthetők. Hangsúlyt a mobilitásra és a tőkére helyezték, lefölköztek a területi forrásokat, nem vették figyelembe az endogén erőforrásokat, és nem voltak nyitottak az innovációk előtt (*Rechnitzer* 1995).

Napjaink fejlesztési stratégiái az endogén erőforrásokra épülnek, s azt hangsúlyozzák, hogy az adott térség vonzásaira, lehetőségeire, feltételeire kell építeni a fejlesztési programokat. Ezek egyike az innováció orientált regionális politika, amely a helyi adottságok javításán elérhetővé teszi az adott terület gazdasága számára az újdonsághordozás eszközeit, módszereit, intézményeit (*Horváth* 1994).

Az endogén erőforrásokra építő regionális fejlesztési programok kiemelt helyen foglalkoznak a humán erőforrások feltárásával és aktivizálásával. Az utóbbi években több fejlesztési stratégia készült az endogén erőforrásokra alapozva (*Csapó* 1996, *Horváth* 1995, *Rechnitzer* 1996), melyben a humán tőke fontos szerepet kapott.

A humán erőforrások elemzése kiterjed a népesség számszerű változásaira, azok összetevőit tárja fel, foglalkozik a populáció struktúrájával, különösen a képzettségi szinttel, s azok változásaival. A munkaerő képzettségének és képzésének hatása egyértelmű egy térség gazdasági szerkezetére. Így tehát a munkaerőhelyzet folyamatos elemzése a regionális képzési modell, s az erre alapozódó területfejlesztési koncepciók készítésénél egyik sarokpontja (*Kőszegfalvy* 1995).

1. Népességszám változása és összetevői

Az Északnyugat-Dunántúlon 1995. január 1-én 1379423 fő élt, ez 13,5%-a az ország lakosságának. Lakónépessége 1949 óta 9,7%-kal nőtt, ez kissé meghaladja az ország vidéki népességének a növekedését. Ebből fakadóan az Északnyugat-Dunántúl 1949-hez viszonyítva 1995-ra kissé növelte részarányát az ország vidéki népességéből. A népességnövekedés 1949 és 1960 között volt a legerőteljesebb, míg 1980 óta csökken a népességszám. *Mindez nagyjából hasonló az országos trendekhez, de nivelláltabb annál, azaz a növekedési ütem 1970-ig, csakúgy mint a népességvesztés mértéke, elmaradt 1980 után az ország vidéki átlagaitól. A népességszám csökkenés úgy tűnik az 1990-es évtizedben is fennmarad, sőt kissé felgyorsul, mint azt a népességszám előrejelzési számítások is bizonyítják* (*Hablicsek* 1995).

Az Északnyugat-Dunántúlon belül igen nagy különbségek vannak az egyes megyék tekintetében. *Amíg Veszprém és Győr-Moson-Sopron megye népessége az átlagot jóval meghaladó ütemben nőtt, addig Zala megyében kissé, Vas megyében pedig jelentősebben csökkent a népesség 1949-hez viszonyítva.* A népességszám változás egyértelműen összefügg az egyes megyék mindenkorai helyzetével a gazdasági-társadalmi térben, hiszen értékük, szerepük ennek függvényében alakul, változik, de jelentős a kapcsolata a településszerkezettel és az átlagos településnagysággal.

Mindez, összességében az Északnyugat-Dunántúlon belül is igaz, de a különböző településtípusoktól függően a népességszám változás igen nagy eltéréseket takar. *Népességüket a legnagyobb mértékben a megyeszékhelyek növelték 108,7%-kal, s ez jóval nagyobb mint az országos átlag.* A megyeszékhelyek közül ki kell emelni Veszprémet és Zalaegerszeget, melyek népessége csaknem megháromszorozódott. Ezzel szemben Győr és Szombathely népességnövekedése kissé elmaradt a magyar megyeszékhelyek átlagától.

A városok is jóval nagyobb mértékben növelték összességében lakosságukat (78,1%), mint az ország városai általában (48,1%). Különösen igaz ez a Veszprém megyei városokra, melyekben a népesség több mint a duplájára nőtt, míg a legkisebb mértékben a Vas megyei városok lakossága emelkedett, nagyjából az országos átlagnak megfelelően (1. táblázat).

Az Északnyugat-Dunántúl városai, csakúgy, mint a megyeszékhelyek legerőteljesebben az 1970-es évtizedben koncentrálták népességüket, míg országosan ez inkább az 1970 előtti két évtizedben volt a legjellemzőbb. 1980 után a városok népességének növekedése - hasonlóan az országos trendhez - lelassult, de kisebb mértékben, mint országosan. A térségen belül ez a folyamat leginkább Vas megyében érvényesült, s legkevésbé Zalában.

A térség falvai 1949 és 1993 között népességüknek 1/4-ét elvesztették, s ez jóval magasabb az ország falvainál. A falvak népességvesztése 1949 óta minden dekádban már jelen volt, míg országosan a folyamat csak 1960-tól kezdve jellemző. A fogyás az Északnyugat-Dunántúl falvaiban minden dekádban nagyobb, mint az országban, s a legnagyobb mértékű az 1960 és 1970-es évtizedben volt. A térségen belül a két leginkább aprófalvas megyében (Vas és Zala) volt legnagyobb arányú a falvak népességszámának a csökkenése, míg a legkevésbé a kis és középfalvas Győr-Moson-Sopron megyében. *1993-tól kezdve azonban megállt a falusi népesség csökkenése, sőt megfordulni látszik országosan s regionálisan is.*

Igen számottevők a területi különbségek az Északnyugat-Dunántúlon belül a népességszám változást tekintve. Összesen 94 település népessége nőtt 1980-1990 között, ez a térség 864 településének csak 10,9%-a. Győr-Moson-Sopron megye északi része, illetve Veszprém megye déli, délkeleti részének települései, valamint a városok, de még inkább a nagyobb városok agglomerálódó falvai tartoznak a legmagasabb tényleges szaporodású településekhez (1. ábra). A települések 9/10-nek csökken a népessége. *A legnagyobb népességvesztés az Északnyugat-Dunántúlon ún. belső perifériáján azaz a városok vonzáskörzetén kívül eső, illetve a megyehatárok környékén lévő településeken jellemző, ahol általában 15%-nál nagyobb a lakónépesség csökkenése.*

A településeknél egyértelmű korreláció mutatható ki a település-nagyságok és a népességszám változás között.

Minél kisebb általában egy település, annál nagyobb a fogyás, s minél nagyobb egy település, annál jelentősebb a népességszám növekedés. Kimutatható az utolsó dekád népességszám változásait vizsgálva, hogy az 5 ezres lélekszám a határ, hiszen ez alatt többnyire csökken, e fölött pedig nő a lakónépesség. A népességszám csökkenés a 300 főnél kisebb falvakban a legnagyobb, itt -22,4%, a 2-5 ezer közötti falvaknál már "csak" -2,2%, míg a nagyobb településeknél már nő a lakónépesség. A növekedés az 50 és 100 ezer közötti városokban (zömmel megyeszékhelyekben) a legnagyobb, 5,7%, míg az egyetlen 100 ezer fölötti városban - Győrben - ettől kissé elmaradva 4,0%-os. Meg kell jegyezni, hogy folyamatosan egyre több település csúszik le az eggyel kisebb településnagyság-kategóriákba, azaz a települések (falvak) átlagnépessége egyre kisebb lesz.

1. TÁBLÁZAT

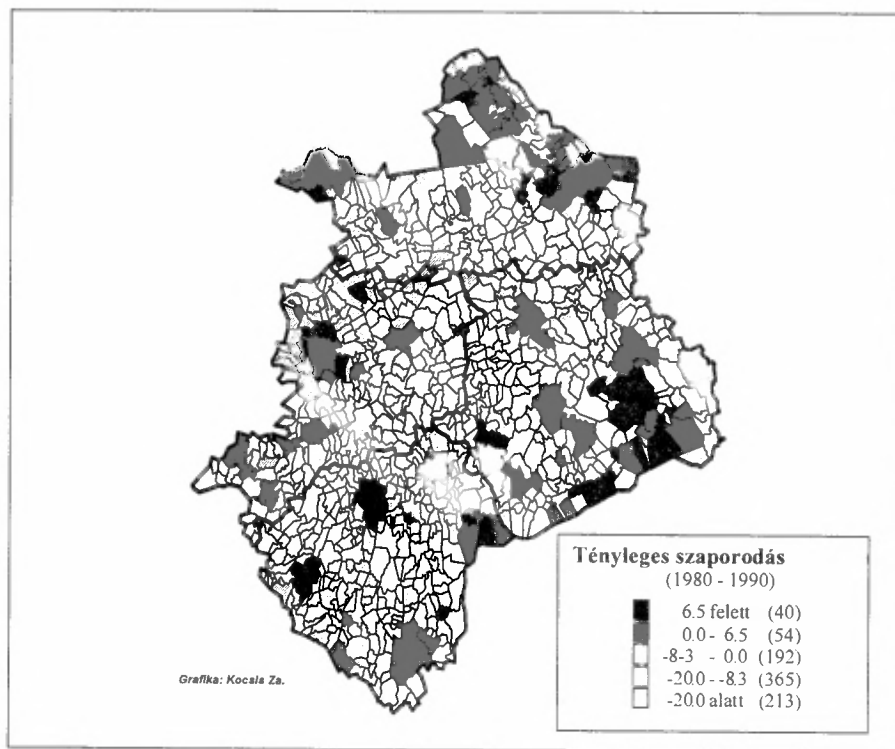
A lakónépesség alakulása 1949 és 1993 között (ezer fő)
Development of the number of inhabitants between 1949 and 1993
(in thousand people)

Terület	1949	1960	%	1970	%	1980	%	1990	%	1993	%	1949-1993
Falvak	225,4	226,5	0,5	213,2	-5,4	202,2	5,2	191,0	-5,5	188,0	-1,6	16,6
Városok	142,2	167,4	17,7	195,1	16,5	230,3	18,0	236,3	2,6	238,7	1,0	67,8
Győr	69,6	86,1	23,7	102,6	19,1	124,1	21,0	129,3	4,2	130,9	1,2	88,2
Győr-M-S. megye	367,6	393,9	7,2	408,3	3,6	432,5	5,9	427,3	-1,2	426,7	-0,1	16,1
Falvak	182,2	175,0	-3,0	153,9	-12,1	136,2	-11,5	124,0	-9,0	121,3	-2,2	-33,4
Városok	100,9	109,5	8,5	123,7	12,9	149,3	20,7	151,9	1,7	151,5	-0,3	50,1
Szombathely	47,6	53,8	13,0	65,3	21,4	82,9	26,9	85,6	3,2	85,9	0,4	80,5
Vas megye	283,1	284,6	0,5	277,6	-2,5	285,5	2,8	275,9	-3,4	272,8	-1,1	-3,7
Falvak	206,4	205,6	-0,4	199,4	-3,0	181,2	-9,1	167,0	-7,9	161,3	-3,5	-22,0
Városok	95,3	131,3	37,7	164,6	25,3	201,9	22,7	212,3	5,2	216,3	1,9	127,0
Veszprém	22,6	28,7	27,0	40,5	41,1	57,3	41,5	63,9	11,5	65,9	3,1	191,6
Veszprém megye	301,7	336,9	11,7	364,0	8,0	383,1	5,2	379,3	-1,0	377,6	-0,4	25,2
Falvak	218,4	211,8	-3,0	181,8	-14,2	165,5	-9,0	146,2	-11,7	142,7	-2,4	-34,7
Városok	87,1	104,9	20,4	122,3	16,6	151,8	24,1	160,2	5,5	159,9	-0,2	83,5
Zalaegerszeg	21,7	30,0	38,2	40,5	35,0	56,1	38,5	61,2	10,9	62,8	1,0	189,4
Zala megye	305,4	316,7	3,7	304,1	-4,0	317,3	4,3	306,4	-3,4	302,6	-1,2	-0,9
Falvak	832,4	818,9	-1,6	748,3	-8,6	685,1	-8,5	628,2	-8,3	613,3	-1,9	-26,0
Városok	425,4	513,2	20,6	605,7	18,0	733,3	21,1	760,7	3,7	763,4	0,4	79,5
Megyeszékhelyek	161,5	198,6	23,6	248,9	25,3	320,4	28,7	341,0	6,5	345,5	1,3	138,7
ÉNY-Dunántúl	1257,8	1332,1	5,9	1354,0	1,6	1418,4	4,8	1388,9	-2,1	1379,7	-0,7	9,7
Falvak	4575,3	4662,5	1,9	4336,8	-7,0	4098,9	-5,5	3791,2	-7,6	3736,0	-1,5	-18,4
Városok	3039,2	3515,4	15,7	3984,3	13,3	4551,2	14,2	4566,8	0,3	4566,6	0,0	50,2
Megyeszékhelyek	986,7	1208,3	22,5	1513,3	25,2	1813,1	19,8	1859,3	2,5	1875,0	0,8	90,0
Vidék összesen	7614,5	8178,1	7,4	8321,1	1,8	8650,2	4,0	8358,0	-3,4	8301,7	-0,7	9,0
Ország	9204,8	9961,0	8,2	10323,1	3,6	10709,5	3,7	10374,8	-3,1	10310,1	-0,6	12,0
Régió a vidék %-ában	16,5	16,3		16,3		16,6	1	16,6		16,6		

Forrás: 1990. évi népszámlálás Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém és Zala megyei adatai. KSH Budapest. Az érintett megyék 1995. évi statisztikai adatai.

1. ÁBRA

A tényleges szaporodás a térség településeiben 1980-1990 között (%)
Actual population increase in the settlements of the region in 1980-1990
(in per cent)

Forrás: 1990. évi népszámlálási adatok, CD-ROM sorozat 3. sz. KSH Budapest.

Hasonlóan a népességszám alakuláshoz, annak összetevőit tekintve is kedvezőbb helyzetben van a térség az ország vidéki - azaz Budapest nélküli - átlagához képest. Ezen megállapítás csak az Északnyugat-Dunántúl összességére vonatkozik, de mind az 1970, mind az 1980-as évtizedre igaz.

Az 1970-es évtizedben a térség természetes szaporulata csakúgy mint az országé, pozitív volt. A szaporulat az Északnyugat - Dunántúlon 5%, amely magasabb volt, mint országosan. A térségen belül átlagon felüli Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyékben, míg Vas és Zala megyékben jóval a regionális átlag, sőt az országos átlag alatt volt. A kedvező értékek az országosnál jobb élveszületési és azonos halálozási rátákból fakadtak. A mutatók minden településtípusnál jobbak voltak, mint a vidéki országos átlagok.

A vándorlási egyenleg - ha kis mértékben is - de pozitív volt, szemben a vidék vándorlási veszteségével. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az Északnyugat-Dunántúl falvaiból nagyobb volt az elvándorlás, mint országosan, azaz a településtípusok közötti differenciák élesebbek voltak a vidéki Magyarországnál.

1980-tól kezdve a természetes szaporulat negatívvá vált, hasonlóan az országos trendhez, de annál valamivel kisebb mértékben. Mindez - csakúgy mint országosan - az elveszületések számának drasztikus visszaeséséből és kisebb mértékben a halálozási ráta emelkedéséből fakadt. Jelentős különbségek vannak a megyéket illetően a térségen belül. Veszprém és Győr-Moson-Sopron megye mutatói igen kedvezőek, a két megye természetes szaporulata is még kedvezőbb. Vas és Zala megye értékei ezzel szemben rosszabbak mint a regionális, vagy a Budapest nélküli vidéki átlag.

Markáns különbségek vannak a településtípusok között. A városok természetes szaporulata pozitív, a falvaké negatív, csakúgy mint országosan. A térségen belül azonban nagyobbak a különbségek a városok és a falvak között. Leginkább igaz ez Veszprém megyében, míg a legkevésbé Győr-Moson-Sopron megyében, amely a leginkább nivelláltabb e vonatkozásban az Északnyugat-Dunántúlon belül.

Egyértelmű összefüggés van a települések (falvak) nagysága és a természetes szaporulat között. Míg a 300 főnél kisebb falvak természetes fogyása jelentős (-7,9%), addig az 1-2 ezres falvaknál csak -1,9%, s a 2 ezer fő fölötti településeknél a természetes szaporulat már pozitív. Legnagyobb a természetes növekedés a 10-50, illetve az 50-100 ezres településeknél, ahol csaknem eléri a 3%-ot. Ugyanilyen összefüggés van az elveszületések és a halálozás, illetve a települések lélekszáma között is. Minél kisebb a települések lakossága, annál kisebb az elveszületési ráta, s ugyanakkor annál magasabb a halálozási mutató, és fordítva.

A térségen belüli területi eltérések hasonlóak a népességszám alakuláshoz. Mivel a természetes szaporulat alapvetően az elveszületésektől függ, ezért területi megoszlásuk nagyjából hasonló. Magas az elveszületési és a természetes szaporodási ráta Mosonmagyaróvár és a Hanság környékén, Veszprémben Ajka-Veszprém és Zirc környékén, illetve a nagyobb városokban és közvetlen környezetükben. A legkedvezőtlenebb mutatók a megyehatárok és a belső perifériák apró, vagy törpefalvas területein jellemzők, de különösen Göcsej, Hetés, Kemenesalja, az Őrség és a Marcal medence nyugati részén fordul elő, ahol a települések természetes fogyása többnyire 10%-nál is nagyobb. A halálozás térségi megoszlása az előzőekkel éppen fordított képet mutat.

Az 1980-as évtizedben már negatívvá vált az Északnyugat-Dunántúl vándorlási egyenlege, de továbbra is kedvezőbb mint a vidéki átlag. Legnagyobb az elvándorlás Veszprém megyéből (-2,1%), legkisebb Győr-Moson-Sopron megyéből (-1,4%). Szembetűnő a városok és a falvak különbsége, mely sokkal nagyobb mint országosan. A vándorlásnál az eltérések legmarkánsabban a különböző településnagyság kategóriák között jelentkeznek. A törpefalvak népességének 10-15%-a elvándorolt 1980-1990 között. A határ itt is az 5 ezres településnagyság, e fölött már vándorlási nyereség jellemzi a településeket, kivéve a kisvárosokat, melyekből nem megfelelő népességmegtartó képességük miatt elvándorol a lakosság (2. ábra).

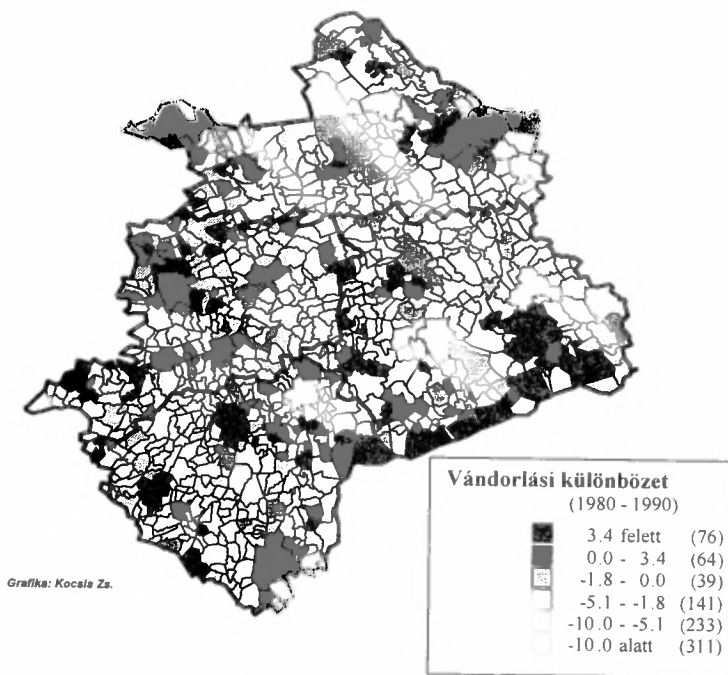
140 településnek pozitív a vándorlási különbözete, ezek a megyeszékhelyek és a nagyobb városok, de még inkább a városkörnyéki agglomerációk falvai, a Balaton menti idegenforgalmi és más speciális funkciójú falvak. A többi településről az elvándorlás a jellemző, különösen a belső perifériák apró és törpefalvaiból.

Az 1990-es évtized eddig eltelt évei alatt tovább romlott a térség természetes szaporodása, s annak összetevői. 1992-től már mind a négy megye természetes szaporodása negatív, így az Északnyugat-Dunántúlé is, de még kissé jobb így is, mint országosan. A természetes szaporulat eltérései szinte csak a halálózási arány különbségeiből fakadnak, hiszen az élveszületési ráták csaknem azonosak.

A természetes szaporodás csökkenése mellett valamelyest javult a vándorlási egyenleg. Mindez a térség egyértelmű felértékelődésének a következménye, melynek eredményeképpen a vándorlási egyenleg nullszaldóssá vált. Győr-Moson-Sopron megye mellett Zala megyének van vándorlási nyeresége, míg Vas és Veszprém megye veszteséges. Hosszú idő óta javult a falvak vándorlási egyenlege is, s ez összefügg a városokba való beköltözés erőteljes csökkenésével.

2. ÁBRA

A vándorlási különbözet alakulása 1980-1990 között (%)
The development of migration balance in 1980-1990 (in per cent)

A termékenységi mutatók összességében valamivel kedvezőbbek az országos adatoknál, ami jórészt az Északnyugat-Dunántúlnak az átlagnál kissé jobb általános egészségügyi és szociális helyzetével függ össze (lásd fejezet). *Relatív kevesebb itt a 100 házasságra jutó válások száma, alacsonyabb a csecsemőhalandóság és a terhesség-megszakítás aránya, jobb a teljes termékenységi arányszám¹ is, egyedül az ún. magzati halálozás magasabb.* A térségen belül legkedvezőbb Vas és Győr-Moson-Sopron megye helyzete. A mortalitási mutatók is kedvezőbbek, ezek az alacsonyabb halálozási rátán túl a magasabb életkorban történő elhalásban és az alacsonyabb erőszakos halálozási értékekben mutatkoznak meg elsősorban. *Országosan is Vas és Győr-Moson-Sopron megyében a legalacsonyabb pl. az öngyilkossági ráta, de a többi megyében is kedvezőbb az országosnál (2. táblázat).*

2. TÁBLÁZAT

Néhány termékenységi és mortalitási mutató az Északnyugat-Dunántúlon, 1994
Some fertility and mortality indices in Northwest Transdanubia, 1994

TERÜLET	Teljes termékenységi arányszám	100 élveszületésre jutó		Csecsemőhalandóság	10000 lakosra jutó öngyilkosság	100 házasságra jutó válások száma
		Magzati halálozás	Abortusz			
Győr-M.-S. megye	1,71	14,9	61,3	10,7	1,89	38,1
Vas megye	1,62	12,9	45,1	12,6	1,94	29,3
Veszprém megye	1,73	14,9	57,7	11,2	1,38	38,4
Zala megye	1,61	13,2	57,9	10,6	2,68	37,6
Régió	1,69	14,1	56,4	11,1	2,23	35,8
Magyarország	1,68	13,9	64,3	12,2	3,59	41,7

Forrás: Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém és Zala megye 1994. évi statisztikai évkönyvei. KSH.

2. A népesség struktúrája

1994-ban az Északnyugat-Dunántúlon a lakónépesség 51,4%-a nő, s ez alacsonyabb mint az országos átlag (52,1%). Zala megyében magasabb a nők aránya, Vas megyében megfelel a regionális átlagnak, míg Győr-Moson-Sopron és Veszprém megye értékei alatta maradnak annak. Ha az 1000 férfira jutó nők számát vizsgáljuk, ugyanezre az eredményre jutunk. Az országos értékek minden relációban magasabbak a térséginél. A nők aránya az Északnyugat-Dunántúlon a megyeszékhelyek esetében a legmagasabb, a falvak mutatói ettől messze lemaradnak.

A nemek aránya - túl azon, hogy hozzá tartozik egy térség demográfiai struktúrájához - kihat és részben összefügg a települések foglalkozási szerkezetével, gazdasági aktivitásával, a vándorlásokkal és az átlagos iskolai végzettséggel. Másrészt minél magasabb korban vizsgáljuk meg a nemek arányát, annál nagyobb a nőtöbblet a populációban. E tekintetben nincs különbség falu és város között. Míg

100 újszülöttből csak 48 a lány, vagyis 946 nő jut 1000 férfira, addig ez 60-x korban már 1471.

A népesség kormegoszlása szoros összefüggésben van a tényleges szaporodással és összetevőivel, a termékenységgel. Mivel ezek a mutatók országosan és regionálisan is romlanak, így az *Északnyugat-Dunántúl is folyamatosan előregszik*. Az előregedést az öregedési index fejezi ki a legjobban, amely lényegében a száz 60 év feletti lakosra jutó 14 éven aluliak arányát jelenti. Öreg a populáció, ha az index 1,0 feletti. 1980-ban az öregedési index 0,72 volt, csaknem megegyezett a vidéki átlaggal (0,71). 1990-re az index 0,89-re nőtt, szemben a vidék 0,86-os értékével. A trend tehát összességében kedvezőtlenebb, mint országosan.

A térségen belül a legelőregedetebb Vas és Zala megye, ahol az index megközelíti az 1,0-es értéket, ezzel szemben Veszprém és Győr-Moson-Sopron megye öregedési indexe jobb a regionális átlagnál.

Igen nagy a különbség településtípusok és a települések nagysága szerint. *A falvak jóval nagyobb mértékben öregedtek el, mint a városok, s lényegében Győr-Moson-Sopron megye kivételével az index mindenhol 1,0 felett van.* Ez magasabb, mint a falvak országos öregedési indexének az átlaga. Különösen aggasztó a falvak előregedése Zalában és Vasban, ahol 1/3-dal több idős ember él a falvakban, mint ahány fiatalkorú. A városok korstruktúrája sokkal kedvezőbb a falvaknál, s jobb a vidéki átlagnál is. Különösen igaz ez Veszprém és Zala megye városaira, de még inkább megyeszékhelyeire. *Sajátossága a térségnek az, hogy a településtípusok szerint jóval nagyobbak a különbségek a falu-város között, mint országosan.*

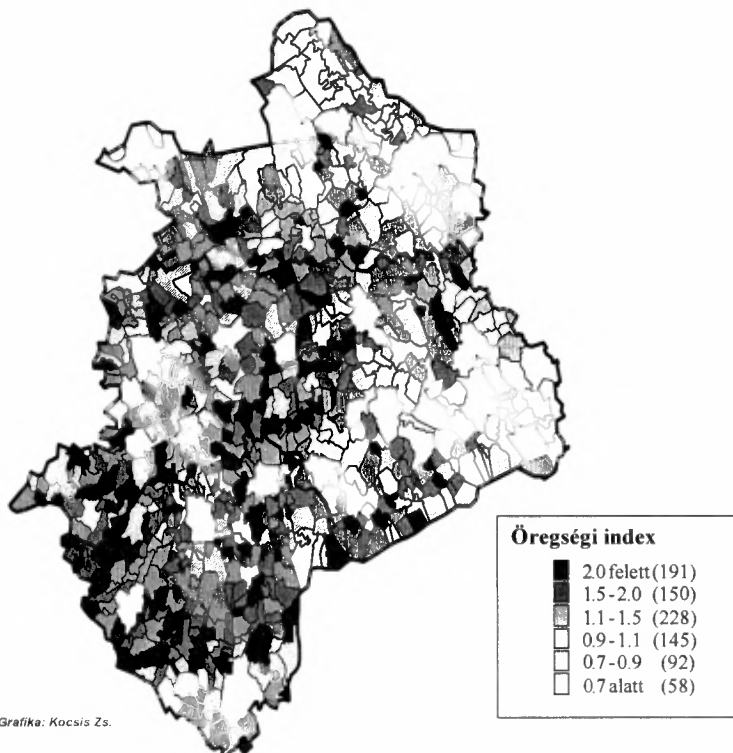
Ugyanilyen szemléletes differenciák tapasztalhatók a településnagyság-kategóriák szerint. A választóvíz a 2 ezres lélekszám. Ezalatt előregedett a népesség, minél kisebb a falu, annál jobban. A 300 főnél kisebb törpefalvakban az index 1,94, azaz egy fiatalra már közel két időskorú jut. A legfiatalabb korstruktúra a 10-50, illetve 50-100 ezres kategóriákban mutatkozik, az igen kedvező 0,66-os értékkel.

Nagyon szemléletes az előregedés mértékének a térségi megoszlása. Világosan kirajzolódnak a legelőregedetebb területek, egyértelműen a megyehatárok környékén, s a belső- periférikus részeken, így Dél-Zalában, a Rábaközben, Vas megye déli elmaradott területein, vagy az Északi-Bakony térségében. Összesen 191 település - zömmel törpefalvak - öregedési indexe 2,0 feletti (3. ábra). Legfiatalabb a korösszetétel a nagyobb városokban és városkörnyékük agglomerálódó falvaiban, illetve a Fertő-Hanság térségben, a Mosoni-síkságon és Veszprém megyében az M8-as út menti erősen iparosodott sávban.

3. ÁBRA

Az öregségi index az Északnyugat-Dunántúlon, 1990
The index of ageing in Northwest Transdanubia, 1990

Forrás: 1990. évi népszámlálási adatok, CD-ROM sorozat 3. sz. KSH Budapest.

2.1. A népesség iskolázottsága, nyelvismerete

A humán erőforrások egyik legfontosabb mutatója a népesség átlagos iskolai végzettsége, különösen az aktív keresőké, a diplomások aránya és nem utolsósorban a népesség nyelvismerete. Egy fejlesztési koncepció esetén ezek a mutatók jól jelzik a lehetőségek, a fejlesztési irányok szempontjából, hogy milyen képzettségű, kvalitású humán erőforrásokra lehet támaszkodni különböző projektek, beruházások és vállalkozások beindításakor.

Az Északnyugat-Dunántúl népességének iskolázottsági szintje minden tekintetben magasabb, mint az ország vidéki, azaz Budapest nélkül számított átlaga. A hét évnél idősebb népesség átlagos iskolai végzettsége 8,7, az aktív keresőké 10,5

osztály, míg ez országosan 8,4, illetve 10,4. *A térség előnye nemcsak összességében van meg, hanem falu-város-megyeszékhely relációban is, továbbá jelen van a különböző korosztályok iskolai végzettségét tekintve is (3. táblázat).*

Legmagasabb a népesség iskolai végzettsége Győr-Moson-Sopron megyében, átlagon felüli Vasban, kissé átlag alatti Veszprém és legalacsonyabb Zala megyében. Ez a megállapítás igaz mind a hét évnél idősebb, mind az aktív népesség, mind pedig a különböző korosztályok esetében.

Igen markánsak a különbségek falu-város viszonylatban, hasonlóan az országoshoz. Ez főleg Veszprém és Zala megyében mutatkozik meg, míg a legkevesbé Vas és Győr-Moson-Sopron megyében. *Jellemző, hogy a város-falu közti differenciák egyre nagyobbak az egyre magasabb iskolai végzettséget vizsgálva.* Míg a 15-x éves népességnél még csak néhány százaléknyi a különbség az általános iskolát végzettek esetében, addig a 18-x évesek körében a középiskolát végzettek aránya már több mint duplája a városokban, mint a falvakban. A legnagyobb eltérés azonban a felsőfokú végzettségük arányát illetően van a 25-x éves népességnél, ahol a városi átlag 13,2%, szemben a falvak 3,8%-os értékével.

Még nagyobbak a különbségek a települések között, ha a lélekszám szerinti kategóriákban vizsgáljuk, s különösen a magasabb iskolai végzettségeket illetően. *A 300 főnél kisebb falvakban a diplomások aránya még a 2,0%-ot sem éri el, míg a megyei jogú - 50 ezernél népesebb városokban - ez 15,0% fölötti.* Úgy tűnik, hogy a településnagyság jobban befolyásolja az iskolai végzettséget, mint a települések típusa. Mindezt az Északnyugat-Dunántúlon belüli térségi különbségek is igazolni látszanak.

A városok - különösen a megyei jogúak - szigetként emelkednek ki a területből, csakúgy, mint a Balaton felvidék csaknem összefüggő agglomerálódó településegüttese. A megyehatárok mente és a városok vonzáskörzetéből kieső apró és törpefalvas térségek, zömmel Zala megyében, vannak a legkedvezőtlenebb helyzetben. Különösen aggasztó, hogy 376 településben a diplomások aránya 2,5% alatt van, sőt 47 faluban egyáltalán nem lakik felsőfokú végzettségű lakos.

Szorosan összefügg az átlagos iskolai végzettséggel a nyelvismerettel rendelkezők aránya. Ez beigazolódott az Északnyugat-Dunántúl esetében is, ahol *az országosnál kissé magasabb a valamilyen világnyelvet beszélők aránya.* Országosan vidéken a lakosságnak csak 5,3%-a beszéli valamelyik vizsgált világnyelvet, ezzel szemben ez az érték 6,7%. *Az öt világnyelv közül a térség előnye igazából csak a német nyelvet illetően van meg,* a többi nyelvnél az adatok megegyeznek vagy alacsonyabbak az országos átlagoknál.

Az Északnyugat-Dunántúlon belül Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyében beszélnek idegen nyelven átlagon felül, Vas megye kissé, Zala pedig nagyon elmarad az átlagtól. Ez a rangsor az összes nyelvet együttvéve összességében is, de külön-külön is igaz. Igen nagyok a differenciák város-falu relációban, valamint a településnagyságokat illetően. A különbségek - hasonlóan más mutatókhoz - nagyobbak, mint országosan. A megyeszékhelyek többnyire megelőzik a városokat is, de Győr-Moson-Sopron megyében jórészt Sopron és Mosonmagyaróvár, Zala megyében főleg Nagykanizsa és Keszthely miatt, Győr, illetve Zalaegerszeg mutatói - a német nyelv esetében - elmarad a városi átlagtól.

3. TÁBLÁZAT

A népesség iskolai végzettsége 1990-ben
School education of the population in 1990

	7 évnél idősebb népesség	Aktív népesség	10 év felettiékből 0 osztályt	15 év felettiékből 8 osztályt	18 év felettiékből középfiskolát	25 év felettiékből egyetemet, főiskolát
Terület	Átlagos iskolai végzettsége		végzettség aránya a megfelelő korúak %-ában			
Falvak	8,2	10,1	0,7	73,6	17,6	4,0
Városok	9,3	11,1	0,6	86,6	39,4	13,4
Győr	9,4	11,3	0,5	87,7	43,2	15,0
<i>Győr-M-S. megye</i>	<i>8,8</i>	<i>10,7</i>	<i>0,6</i>	<i>80,9</i>	<i>29,8</i>	<i>9,2</i>
Falvak	8,2	9,9	0,9	70,8	16,4	3,8
Városok	9,3	11,0	0,6	86,3	38,7	12,3
Szombathely	9,5	11,3	0,7	88,8	44,6	15,1
<i>Vas megye</i>	<i>8,8</i>	<i>10,6</i>	<i>0,7</i>	<i>79,2</i>	<i>28,3</i>	<i>8,3</i>
Falvak	8,0	9,9	1,4	69,3	15,3	4,1
Városok	9,0	10,9	0,6	84,6	34,3	12,0
Veszprém	9,5	11,4	0,4	88,9	44,9	18,6
<i>Veszprém megye</i>	<i>8,6</i>	<i>10,5</i>	<i>0,9</i>	<i>77,9</i>	<i>25,8</i>	<i>8,4</i>
Falvak	7,8	9,8	1,6	65,4	14,3	3,5
Városok	9,0	11,0	0,8	84,1	36,2	12,3
Zalaegerszeg	9,3	12,1	0,6	87,2	41,1	14,7
<i>Zala megye</i>	<i>8,4</i>	<i>10,4</i>	<i>1,2</i>	<i>75,0</i>	<i>25,3</i>	<i>7,9</i>
Falvak	8,1	9,9	1,0	69,1	16,8	3,8
Városok	9,0	11,0	0,6	85,1	39,5	13,2
Megyeszékhelyek	9,5	11,5	0,5	87,3	43,4	15,7
<i>ÉNy-Dunántúl</i>	<i>8,7</i>	<i>10,5</i>	<i>0,8</i>	<i>77,8</i>	<i>28,8</i>	<i>8,7</i>
Falvak	8,0	9,7	1,6	68,9	16,0	3,6
Városok	9,0	10,9	0,8	82,0	34,7	10,6
Megyeszékhelyek	9,4	11,3	0,6	85,8	42,0	14,2
<i>Vidék összesen</i>	<i>8,4</i>	<i>10,4</i>	<i>1,3</i>	<i>65,4</i>	<i>20,4</i>	<i>5,6</i>
<i>Ország összesen</i>	<i>8,8</i>	<i>10,6</i>	<i>1,0</i>	<i>78,1</i>	<i>30,1</i>	<i>9,4</i>

Forrás: 1990. évi népszámlálási adatok, CD-ROM sorozat 3. sz. KSH Budapest.

Legtöbben a német nyelvet beszélik (4,3%), ezt az orosz (1,1%), az angol (1,0%), a francia (0,2%) és az olasz (0,07%) követi. Térségileg kitűnnek a városok, csakúgy mint a Balaton part, a Bakony egyes települései, a Mosoni-síkság, és általában az osztrák határ menti települések. Az angol nyelv esetében nagyjából ugyanez tapasztalható, de kisebb a hatása a határmentiségnek. A falvak legnagyobb részében igen kevesen beszélnek németül, vagy angolul, és sajnos közel 200 azon települések száma, ahol senki sem beszél a német és/vagy az angol nyelvet. Ezek a területek egybeesnek a térség elmaradott részeivel.

A nyelvismeret az iskolai végzettség mellett összefügg a korstruktúrával, a foglalkozással, a beosztással, sőt kissé a nemek arányával is. *A valamilyen idegen nyelvet beszélők 2/3-a ugyanis diplomás, 30 évnél fiatalabb, döntő többségük a szolgáltatásban és/vagy az egyéb szektorokban dolgozik, szellemi foglalkozású, végül a felénél kissé több közülük a nő, különösen az orosz nyelv esetében.*

2.2. Nemzetiségi struktúra

Az Északnyugat-Dunántúl népességéből 20143 fő vallotta magát valamilyen nemzetiségűnek, ez a lakosság 1,46%-a, így a térség csaknem színmagyarnak tekinthető. Az Északnyugat-Dunántúl a vizsgált kisebbségeket tekintve csak a szlovének/vendek és a horvátok esetében nem marad el a vidéki magyar átlagtól, ahol a lakosság 2,5%-a nemzetiségi.

A legtöbb nemzetiségi Vas megyében él, a lakosság 2,5%-a, a legkevesebben Veszprém megyében (0,9%). A kisebbségek főleg a falvakban fordulnak elő, ott arányuk jóval magasabb, mint a városokban, s még inkább mint a megyeszékhelyeken.

A nemzetiségek közül legtöbb a cigány (7864 fő) arányuk Zala megyében a legmagasabb, s Győr-Moson-Sopron megyében a legkisebb. Csupán néhány településen meghatározó a cigányság aránya (Torony, Rönök, Csörötnek, Csér, Maglóca és Szakony) de szám szerint a cigányok fordulnak elő leggyakrabban a településekben. *Horvátok 6898-an élnek, főleg Vas és Zala megyében.* Arányuk több községben meghatározó pl. Narda, Szentpéterfa, Ólmod, Tótszerdahely, Horvátzsidány, Kópháza, Molnári és Und. *A németek aránya 0,18%, ez 2483 főt jelent.* Ők Vasban vannak a legtöbben, Zalában a legkevesebben. Kevés a térségben a zömmel németek által lakott falu, de pl. ilyen Vaskeresztes, Pornóapáti és Pénzesgyőr.

Az 1656 szlovén/vend (0,12%) szinte csak Vas megyében fordul elő, s ez nemcsak az Északnyugat-Dunántúlra igaz, hanem országosan is. A megyén belül jól körülhatárolhatóan, az un. Vend vidék hat falujában élnek ők, Felsőszőlők, Kétvölgy, Orfalu, Szakonyfalu, Apátistvánfalva, és Alsószőlők községekben.

A többi nemzetiség közül még a románok és a szlovákok aránya az említésre méltó, de számuk összességében nem éri el az ötszáz főt.

A nemzetiségek tehát egy-egy településre koncentráva fordulnak elő. Így is csak 12 falu van az Északnyugat-Dunántúlon, ahol a nemzetiségek aránya meghaladja az 50%-ot, ebből kilenc Vas megyében van. Ezek a szlovén/vend Felsőszőlők (87,8%), Kétvölgy (80,8%), Orfalu (77,9%), Szakonyfalu (59,1%), a horvát Narda (78,9%), Szentpéterfa (72,0%), Ólmod (61,7%), Horvátzsidány (57,8%) és a német Vaskeresztes (51,8%). Győr-Moson-Sopron megyében a német Kópháza (54,7%), Zalában a horvát Tótszentmárton, és Veszprémben a német és szlovák Pénzesgyőr tartozik ide.

Összesen 62 településen nagyobb a nemzetiség aránya 5,0%-nál, zömmel Vas és Zala megyében. Ezzel szemben a települések 36,4%-ban (302 településen) egyáltalán nem él nemzetiség.

3. A népesség gazdasági aktivitása és foglalkozási szerkezete

1980-hoz képest, összefüggésben az élveszületések csökkenésével és az előregedéssel, csökkent a térség lakosságának a gazdasági aktivitása, hasonlóan az országos trendhez, de annál valamivel kisebb arányban. 1990-ben az Északnyugat-Dunántúl népességének 44,8%-a az aktív kereső, s ez alig magasabb, mint a vidéki országos átlag. Az aktivitás csökkenésével párhuzamosan csökkent az eltartottak

aránya, ugyanakkor megnőtt az inaktív keresőké. A változások mértéke nagyjából az országos trendhez hasonló.

Vas és Veszprém megye lakosságának gazdasági aktivitása átlagon felüli, Győr-Moson-Sopron megyéé átlagos, míg Zalaiban az aktivitás a legalacsonyabb. Az inaktív keresők aránya a két legelőregedettebb megyében (Vas és Zala) a legmagasabb, ezzel szemben az eltartott népesség aránya a két, viszonylag fiatal korösszetételű megyében (Győr-Moson-Sopron és Veszprém) a legmagasabb.

4. TÁBLÁZAT

A népesség gazdasági aktivitása (%) az Északnyugat-Dunántúlon 1980-1990 között
Economic activity of the population in Northwest Transdanubia in 1980-1990
(in per cent)

Terület	1980			1990		
	Aktív	Inaktív	Eltartott	Aktív	Inaktív	Eltartott
Falvak	46,3	21,1	32,6	42,9	26,4	30,7
Városok	47,7	18,3	34,0	46,2	22,7	31,1
Győr	48,0	18,1	33,9	46,2	22,4	31,4
<i>Győr-M.-S. megye</i>	<i>47,1</i>	<i>19,6</i>	<i>33,3</i>	<i>44,8</i>	<i>24,3</i>	<i>30,9</i>
Falvak	46,0	22,3	31,7	42,8	27,3	29,9
Városok	47,3	18,6	34,1	47,1	22,0	30,9
Szombathely	47,8	18,5	33,7	47,2	2,4	31,4
<i>Vas megye</i>	<i>46,7</i>	<i>20,4</i>	<i>32,9</i>	<i>45,2</i>	<i>24,4</i>	<i>30,4</i>
Falvak	47,8	22,1	30,1	42,4	27,3	30,3
Városok	47,5	15,3	37,2	46,9	20,7	32,4
Veszprém	48,8	13,0	38,2	48,0	18,2	33,8
<i>Veszprém megye</i>	<i>47,6</i>	<i>18,5</i>	<i>33,9</i>	<i>45,0</i>	<i>23,6</i>	<i>31,4</i>
Falvak	48,3	24,2	27,5	41,6	29,2	29,2
Városok	46,4	15,8	37,8	46,8	20,9	32,3
Zalaegerszeg	50,1	13,6	36,3	47,9	19,2	32,9
<i>Zala megye</i>	<i>47,4</i>	<i>20,2</i>	<i>33,4</i>	<i>44,3</i>	<i>24,9</i>	<i>30,8</i>
Falvak	46,8	22,2	31,0	42,1	27,2	30,7
Városok	47,6	17,1	35,3	47,0	21,8	31,2
Megyeszékhelyek	48,4	16,5	35,1	47,1	20,8	32,1
<i>ÉNy-Dunántúlon</i>	<i>47,2</i>	<i>19,5</i>	<i>33,2</i>	<i>44,8</i>	<i>24,3</i>	<i>30,9</i>
Falvak	45,7	20,4	33,9	43,5	26,6	30,1
Városok	47,9	17,9	34,2	46,0	22,9	31,1
Megyeszékhelyek	48,5	17,8	33,7	44,5	22,7	31,8
<i>Vidék összesen</i>	<i>47,3</i>	<i>19,9</i>	<i>32,8</i>	<i>44,7</i>	<i>24,6</i>	<i>30,7</i>
<i>Ország összesen</i>	<i>4,3</i>	<i>20,6</i>	<i>32,1</i>	<i>43,1</i>	<i>25,4</i>	<i>29,5</i>

Forrás: 1990. évi népszámlálási adatok. CD-ROM sorozat 3. sz. KSH Budapest.

Jellemző trend az utóbbi két évtizedben, hogy a gazdasági aktivitás egyre inkább a városokra koncentrálódik (Csapó 1994). Ez a trend érvényesül az Északnyugat-Dunántúlon is, sőt fokozottabban mint országosan. A városokban 47,0%, a falvakban pedig csak 42,1% a népesség gazdasági aktivitása, ez országosan 46,0, illetve 43,5%. A legnagyobb különbségek a településtípusok között az inaktív keresők vonatkozásában vannak, s legkevésbé az eltartottaknál (4. táblázat).

Az aktivitás is összefügg a településnagyságokkal, kisebb mértékben az aktív, s jobban az inaktív népesség esetében. Az előregedett apró és törpefalvakban a népességnek már közel 1/3-a inaktív, míg a 10 ezer fölötti városokban ez még a 20%-ot sem éri.

A lakónépesség gazdasági aktivitásának térségi megoszlása nagyon szorosan összefügg a természetes szaporulattal és a korstruktúrával, ezért nagyon hasonló azok eloszlásához. Összesen 108 településen magasabb az aktív keresők aránya, mint a regionális átlag. Ezek zömmel a városok, az agglomerálódó városkörnyéki falvak, illetve az iparosodottabb települések. A Rábaközben, a Répcesíkon, a Hegyháton és a Kemenesháton, a Hetés és Göcsej falvaiban és Veszprém megye nyugati, illetve északi területén alacsony az aktivitás, sok helyen (346 településen) még a 40,0%-ot sem éri el. Ezekben a településekben az alacsony élveszületés és az előregedés mellett az elvándorlás okozza a gazdasági aktivitás alacsony szintjét, hiszen éppen az aktív korosztályok költöznek el általában a falvakból, nehezítve ezáltal közvetve az adott térségek bármilyen fejlesztését.

3.1. A népesség foglalkozási szerkezete

Az Északnyugat-Dunántúl foglalkozási szerkezete már az előző évtizedekben is hagyományosan eltért az országoktól. Ez alapvetően az ipari és egyéb keresők magasabb, a mezőgazdasági keresők alacsonyabb arányában mutatkozott meg, noha 1970-hez viszonyítva a különbségek az ország és a térség foglalkozási szerkezetének között egyre csökkentek. A népesség foglalkozási átstrukturálódása már az 1960-as évtizedben zömmel megtörtént, kissé hamarabb, mint országosan.

1990-ben az aktív keresők 39,8%-a dolgozott az iparban, ez magasabb az országos átlagnál. 1970-hez képest több mint 4%-kal csökkent az ipari dolgozók aránya, ez jóval nagyobb mértékű, mint országosan. A keresők az iparból egyértelműen az egyéb ágazatokba mennek át. Az iparban legtöbben - hagyományosan - Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyében dolgoznak, Zalában a regionális átlagnak megfelelő arányban, míg Vas megyében a legkevesebben. Meg kell azonban jegyezni, hogy 1990 óta jelentős ipari beruházások történtek főleg Vas megyében, minek következtében jelentősen megnőtt a megyében az ipari foglalkoztatottak aránya.

Összesen 144 településen magasabb az ipari keresők arány 45,0%-nál. Ezek Veszprémben Várpalota, Ajka és Pápa, Győr-Moson-Sopronban Győr, Mosonmagyaróvár és Kapuvár, Zalában Zalaegerszeg, Nagykanizsa és Letenye, míg Vas megyében Szentgotthárd, Kőszeg és Répcelak környékén található. Ezzel szemben igen jelentős a számuk (357 db) azoknak a zömmel agrár és/vagy speciális funkciójú falvaknak, ahol az ipari foglalkoztatottak aránya 30% alatt marad. Ezek a Balaton mentén, illetve a nagyobb ipari központoktól távol eső, zömmel elmaradott, perifériális helyzetű térségekben fordulnak elő.

Jelentősen csökkent 1970-hez képest 1990-re az agrárszektorban dolgozók aránya. Az átstrukturálódás fő időszaka az 1970-es évtized volt. 1990-ben a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya 16,0%, ami alacsonyabb az országosnál (5. táblázat). A térségen belül Vas és Zala megyében átlagon felüli, míg az iparosodottabb Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyében jóval kevesebb.

A foglalkozási átrétegződés ellenére 260 településben magasabb a mezőgazdasági aktív keresők aránya 40%-nál 1990-ben. Ez jellemző a Fertő-Hanság medencében, Hetésben, az Őrségben, Kemenesháton, a Sokoró vidéken, s általában a négy megye közös megyehatárai mentén fekvő apró és törpefalvas településekben. A városokban és közvetlen vonzáskörzetükben ezzel szemben alacsony az agrárkeresők aránya, többségükben a 10%-ot sem éri el, így a mezőgazdasági keresők eloszlását bemutató kép az iparinak pont fordítottja.

A legnagyobb változás az egyéb ágazatok vonatkozásában történt 1970 óta. A keresők aránya jelentősen megnőtt a harmadik szektorban, s 1990-ben elérte a 44,2%-ot, amely magasabb mint az országos vidéki átlag. Vas megyében dolgoznak legtöbben az egyéb ágazatokban, míg Veszprémben és Zalában a legkevesebben.

5. TÁBLÁZAT

Az aktív keresők foglalkozási szerkezete 1970-1990 között (%)
Employment structure of the active earners in 1970-1990 (in per cent)

Terület	1970			1980			1990			Szellemi
	Ipar	Mezőgazdaság	Egyéb	Ipar	Mezőgazdaság	Egyéb	Ipar	Mezőgazdaság	Egyéb	
Falvak	37,3	41,1	21,6	37,5	32,9	29,6	36,0	27,1	36,9	20,0
Városok	59,3	8,2	32,5	52,6	5,6	41,8	44,2	5,9	49,9	40,6
Győr	61,8	6,4	31,8	54,1	3,6	43,3	45,5	4,3	50,2	45,1
Győr-M.-S. megye	48,6	25,3	26,1	45,8	47,9	36,3	40,8	14,8	44,4	31,9
Falvak	29,9	49,3	20,8	33,8	36,0	30,2	31,5	32,0	36,5	18,9
Városok	51,7	10,3	38,0	46,5	5,1	48,4	39,9	6,0	56,4	43,1
Szombathely	52,8	6,6	40,6	44,3	3,1	52,6	37,6	6,0	56,4	43,1
Vas megye	39,9	31,4	28,7	40,5	19,7	39,8	36,3	18,4	45,3	29,7
Falvak	40,0	36,7	23,3	40,2	30,7	29,1	37,8	27,5	34,7	20,4
Városok	56,5	7,1	36,4	52,0	5,7	42,3	44,1	6,3	49,6	37,5
Veszprém	46,6	4,6	48,8	43,8	3,0	53,2	33,0	3,9	63,1	48,2
Veszprém megye	46,6	24,8	28,6	46,5	17,4	36,1	41,5	15,0	43,5	30,5
Falvak	30,4	53,5	16,1	34,2	37,1	28,4	35,1	28,4	36,5	18,7
Városok	49,1	12,0	38,9	47,3	8,2	44,5	43,1	7,1	49,8	38,6
Zalaegerszeg	47,3	10,7	42,0	50,5	4,4	45,1	45,7	4,0	50,3	42,9
Zala megye	37,1	38,6	24,3	40,4	23,5	36,1	39,5	16,7	43,8	29,7
Falvak	35,3	44,5	20,2	36,7	33,9	29,4	35,3	28,5	36,2	19,6
Városok	55,1	9,2	35,7	50,2	6,1	43,7	43,2	6,7	50,1	38,7
Megyeszékhelyek	54,7	6,9	38,4	49,2	3,5	47,3	41,2	4,6	54,2	44,8
ÉNY-Dunántúl	44,0	29,1	26,9	43,7	19,4	36,9	39,8	16,0	44,2	30,6
Falvak	32,5	45,5	22,0	35,6	34,9	29,5	34,6	28,8	36,6	20,4
Városok	49,7	15,3	35,0	46,9	11,3	41,8	41,8	9,8	48,4	37,1
Megyeszékhelyek	50,9	7,2	41,9	47,4	4,7	47,9	40,9	5,1	54,0	43,7
Vidék összesen	40,7	31,1	28,8	41,4	22,7	35,9	38,6	18,5	42,9	29,5
Ország összesen	43,7	24,7	31,6	42,1	18,9	39,0	38,1	15,4	46,5	33,5

Forrás: 1970. 1980. 1990. évi népszámlálás Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém és Zala megyei kötetei. KSH Budapest.

Északnyugat-Dunántúlon belül éppen a tercier szektor vonatkozásában legnagyobbak a területi eltérések. A legmagasabb arányok a városokban és szűk környékükön, a Balatonpart településein és néhány speciális (egészségügyi, idegenforgalmi, közlekedési) funkciójú faluban jellemzők. Ezzel szemben igen sok helyen 25-30, sőt 25% alatti csupán a harmadik szektorban foglalkoztatottak aránya.

Ezek a térségek zömmel apró/törpefalvas, elmaradott, perifériális részeken található.

Hasonló a trend és a megoszlás is, a szellemi foglalkoztatottak esetében. Kissé magasabb a térség átlaga az országosnál. Az arányok Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyében átlagon felüliek, Vasban és Zalaiban az alattiak. A területi eltérések nagyon hasonlítanak a harmadik szektor eloszlásához, csak itt az letérések sokkal markánsabbak a városok és városkörnyéki települések javára, mint a szolgáltató szektornál.

Igen élesek a különbségek a településtípusok és nagyságok szerint a foglalkozási szerkezet vonatkozásában. A falu-város közötti differenciák különösen a mezőgazdasági keresők esetében szembeötlőek, de jelentősek a szellemi munkát végzőknél is. A megyeszékhelyek csaknem minden esetben urbánusabb foglalkozási szerkezetűek, mint a városok általában. Meg kell azonban jegyezni, hogy Győr és Zalaegerszeg erős ipari funkciója miatt elmarad Veszprém, vagy Szombathely, sőt néhány esetben más középváros városias foglalkozási szerkezetétől, különösen az egyéb ágazatok tekintetében.

Egyértelmű az összefüggés a településnagyság és a foglalkozási szerkezet között. Minél kisebb a település, annál inkább falusias, s minél nagyobb, annál inkább urbánus a foglalkozási szerkezet. Nagyjából a 2-5 ezres lélekszám jelenti a határt e tekintetben is.

4. A humán erőforrások sajátosságai és trendjei

A különböző történeti-demográfiai elemzések szerint az Északnyugat-Dunántúlnak a humán erőforrásai a régmúltban is kedvezőbbek voltak az ország egészénél. Ezen az 1950-70 közötti - a térség nagy részét érintő - regresszív gazdaságpolitika sem tudott alapvetően változtatni. Napjainkban pedig az Északnyugat-Dunántúl helyzetének folyamatos felértékelődése következtében a térség humán erőforrásai tovább erősödnek.

Egyértelműen kedvezőbb a régió népességének az átlagosnál magasabb iskolai végzettsége és a lakosság nagyfokú német nyelvtudása. Pozitív a nagy gazdasági aktivitás, az urbánus foglalkozási szerkezet. Bízható, hogy lassul az elvándorlás és kisebb a népesség természetes fogyása, mint országosan. Ugyanakkor gond a népesség elöregedése, amely a későbbiekben azonban ronthatja a populáció más, ma még kedvező szegmensét. Probléma, az egyébként innovatívnak tekinthető térségben, hogy kevesen beszélnek a német kivételével más (főleg angol, olasz, francia) világnyelven.

Jellemző az Északnyugat-Dunántúlra, hogy az átlagok igen nagy különbségeket akarnak. Megmutatkozik ez egyrészt a megyék vonatkozásában. Győr-Moson-Sopron és Veszprém megye összességében jóval kedvezőbb helyzetben van, a humán erőforrásokat tekintve, mint Vas és Zala megye. Ez részint visszavezethető az eltelt évtizedek gazdaságpolitikájára, részint a megyék közötti településhálózat különbségekből fakad.

Sokkal nagyobbak az eltérések város-falu relációban. Az urbanizálódás - népeségi aspektusból - egyenlőre a különbségeket növeli. *A városok egyre kedvezőbb, a falvak egyre rosszabb helyzetbe kerülnek.* Sajátos, hogy - bár

összességében a megyeszékhelyek pozíciója jobb a városokénál - a városok és a megyeszékhelyek mutatói a legtöbb esetben nem jeleznek számottevő különbségeket. Különösen így van ez Győr és Zalaegerszeg vonatkozásában, ahol gyakran előfordul, hogy a megye néhány más városa kedvezőbb humán-demográfiai mutatókat produkál, mint a két megyeszékhely.

Nem váratlan és nem rendkívüli, de igen aggasztó trend a humán erőforrások elemzésénél, hogy *nagyok és egyre nagyobbak a differenciák a falvak között a régióban*. A régió településhálózata közelít urbanizációs ciklusok harmadik szakaszához, egyre inkább az abszolút dezurbanizáció, dekoncentráció lesz a jellemző, s ennek egyik következménye a falvak közötti különbségek növekedése. Ezt tovább erősíti az alapvetően aprófalvas településszerkezet és az agglomerálódás a nagyobb városok környezetében. *Rendkívül nagy eltérések vannak a térségen belül a humán erőforrásokat illetően a településnagyságok szerint*. Többségében katasztrófális az apró, de még inkább a törpefalvak helyzete - ezalól csak a centrumközeli, agglomerálódó falvak jelentenek kivételt - a kistalvaké már kielégítő, a néhány közép és nagyfalu erőforrásai pedig már-már kisvárosi szintűek.

Összességében tehát jelentősek a térségi különbségek az Északnyugat-Dunántúlon. Egyértelműen *pozitív a városok és városkörnyéki agglomerációk, a speciális, többségében idegenforgalmi funkciójú falvak, valamint a jelentősebb központi funkcióval rendelkező községek helyzete*. Itt a humán erőforrások fejlettek, és alkalmasak a települések és térségek bárminemű fejlesztésére, hiszen ahhoz kedvező alapot nyújtanak. Ezzel szemben vannak olyan területek, melyekben a humán erőforrások fejlettségi szintje alacsony, s ezáltal e térségek nem, vagy nagyon nehezen képesek megújulni, fejlesztésükhöz a humán erőforrások gyenge alapot adnak. Ezek a települések zömmel a régió belső periferiáján, igen gyakran a megyehatárok mentén, városi vonzáskörzeteken kívül, általában elmaradott területeken helyezkednek el. Tipikusan ilyen térségnek számít Győr-Moson-Sopron megyében a Sokoróalja, Rábaköz, Répcesík és Tét mikrokörzete, Vas megyében a Hegyhát, az Őrség jelentős része és a Kemeneshát, Zala megyében Hetés és Göcsej, valamint Zalaszentgrót, Lenti és Letenye környéke, végül Veszprém megyében a pápai városkörnyék, a megye északi része és kisebb foltokban a Déli- Bakony néhány területe.

Jegyzetek

¹ Az adott évnek megfelelő születési gyakoriság mellett egy nő élete folyamán hány gyereknek adna életet.

Irodalom

- Csapó T. (1994) *Az urbanizációs folyamat és sajátosságai a Nyugat-Dunántúlon*. Uniprint KFT, Szombathely, 276. o.
- Csapó T. (1996) *Vas megye hosszútávú területfejlesztési koncepciója*. MTA RKK NYUTI Szombathely, 97. o.
- Hablicsek L. (1995) Népeesség előreszámítás az Északnyugat-Dunántúlon In: *Az Északnyugat-Dunántúl területfejlesztési Koncepciója* (szerk. Rechnitzer J.) MTA RKK NYUTI Győr.
- Horváth Gy. szerk. (1995) *Dél-Dunántúl területfejlesztési stratégiája*. MTA RKK DTI Pécs.
- Horváth Gy. (1994) Regionális politika. In: *Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához*. (Szerk.: Rechnitzer J.) MTA RKK Győr-Pécs. 211-233. o.
- Országos Területfejlesztési Koncepció* (tervezet) 1996. MTA RKK Pécs-Budapest.
- Rechnitzer J. (1995) A területfejlesztés stratégiai alternatívái. In: *Területfejlesztés*. (szerk. Barthe I.) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 107-131. o.
- Közsegfalvy Gy. (1995) A területi politika koncepcionális eszközei. In: *Területfejlesztés*. (szerk. Barthe I.) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 214-230. o.
- Rechnitzer J. szerk. (1996) *Északnyugat-Dunántúl területfejlesztési koncepciója*. MTA RKK NYUTI Győr.

HUMAN RESOURCES OF NORTHWEST TRANSDANUBIA

TAMÁS CSAPÓ

The study is part of the analysis of the long term regional development concept of Northwest Transdanubia and aims to explore and demonstrate out of the endogenous resources the situation of human capital on which a development strategy can be built.

The essay covers the changes in the number of population and its composition, the structure of the population by sex, age and ethnic belonging and especially by school education and language skills. Finally, it explores economic activity and employment structure.

The major findings are as follows:

- Human resources in Northwest Transdanubia are more favourable than the national average, providing a good basis for the developments;
- the qualification of the population in the region is favourable, many speak German language, the economic activity is high and the employment structure is of an urban type, unemployment rate is low and the health care and social conditions of the population are more favourable than the national average;
- however, the ageing of the population and the low rate of births and natural increase are a problem, as is the lack of language skills of the population, aside from German language;
- on the whole, the trends are favourable with regard to human resources, in connection with the increased appreciation of the region;
- the differences within the region are extremely large, exceeding the national average, between the small regions, also villages and towns, and villages of different size.